

Gaasi ülekandeteenuse hinna muutmine seoses regionaalse gaasituru käivitamisega

Turgude ühendamine

Gaasi kui kõige madalama CO2 emissiooniga fossiilse kütuse kasutamiseks Eestis peab olema efektiivne, läbipaistev ja paljude turuosaliste ja tarneallikatega gaasiturg. Eesti potentsiaal on liialt väike, et võiksime pikas perspektiivis loota turu edukale toimimisele üksnes Eesti tarbimise najal. Hästi saab toimida suurem, regionaalne turg. Balticconnector koos Eesti-Läti ühenduse tugevdamisega ühendab omavahel Baltikumi ja Soome gaasiturud. Turgude ühendamine toob Eesti ühiskonnale kasu teostatud sotsiaal-majandusliku analüüsi alusel 293 miljonit eurot, lisaks kasu teistele regioonide riikidele kokku väärtuses 769 miljonit eurot.

Lisaks tõstab Balticconnector'i rajamine Eesti varustuskindluse tänaselt mitte nõuetele vastavalt 50,7 protsenti tasemelt tasemele 165,7%. Seega Balticconnector ja Eesti-Läti ühenduse tugevdamine liidavad Eesti regionaalse gaasituru osaks, mis nii majanduslikult kui varustuskindluse seisukohalt toob läbi suurema konkurentsi ja tarneahelate mitmekesisuse Eesti ühiskonnale arvestatava kasu. Pikemas perspektiivis tähendab suurem ühendatud turg tõenäoliselt ka Eesti jaoks veel täiendavate tarneallikate lisandumist, näiteks täiendavate LNG terminalide näol. Kokkuvõttes kui me tahame, et gaas mängiks Eesti majanduses talle kohast rolli, peame olema kindlad, et gaas on igal ajahetkel olemas. Gaasi tarnekanalite kontsentratsiooni väljendav tarnekanalite mitmekesisuse (import route diversification) indikaator (tuntud ka kui Herfindahl-Hirschmann index - HHI) väheneb Eestis tänu nimetatud projektidele 4200 pealt 3800 peale.

Turgude ühendamine läbi infrastruktuuri toob kasu läbi turu integratsiooni ja konkurentsi suurenemise. Esiteks ühtlustuvad gaasihinnad varem eraldi seisnud gaasiturgudel. Näiteks on gaasi hind Eestis ja Soomes viimastel aastatel oluliselt erinenud. Balticconnector ja regionaalse gaasituru arendamine on aluseks selliste hinnaerinevuste vähendamiseks või sootuks kaotamiseks. Turgude ühendamisel on oodata gaasi turuhindade ühtlustumist ning ühe gaasitarbijaga situatsioonist tuleneva geograafilise hinnadiskriminatsiooni vähenemist. See vähendab gaasi hinda lõpptarbijaja jaoks. Gaasituru liberaliseerimise algusajal, 2014. aasta lõpul ostis keskmise suuruse tööstusettevõtte Eestis gaasi hinnaga 30-32 eurot megavatt-tunni kohta. Euroopas oli hind samal ajal 20 euro kandis. Tänapäevaks on gaasi börsihind langenud turu avamise toel Eestis oluliselt, tasemele +/- 20 eurot megavatt-tunnist ja gaasi hulgihinna vahe likviidsete gaasiturgudega on taandunud mõnele eurole megavatt-tunnist. Lõplikult peaks see kaduma koos Leedu-Poola gaasiühenduse tööle asumisega 2022.aastast.

Balticconnector ja Eesti-Läti ühenduse projektid annavad võimaluse nii Soome kui ka Eesti turuosalistel kasutada gaasi hoiustamiseks Inčuklansi maalaust gaasihoidlat. Baltikumis ja Soomes on suur potentsiaal biogaasi ja biometaanitootmiseks, mille roll transpordis on Euroopa tasandil suurendamas ning mis võib kujuneda eksporditavaks.

Ühendatud gaasisüsteemid võimaldavad bilansiteenuste ülepiirilist müüki, mis vähendab bilansiteenuse kogukulusid. Lisaks võimaldab projektide elluviimine edasi lükata või vähendada riigisiseseid investeeringuid nii Eesti kui ka Soome võrku, mis muidu oleksid olnud olulised varustuskindluse tagamiseks. Kokkuvõttes on projektide elluviimisest tekkivad kasud mitmekülgsed ning ulatuvad geograafiliselt väljapoole projektide asukohariike.

Balticconnector on prioriteetse projektina arvatud üleeuroopalisse energiavõrgustikku (TEN-E). Balticconnectori investeerimisotsuseni viinud sündmuste kronoloogia:

1. 15.06.2009 kinnitas Riigikogu Energiamaajanduse riikliku arengukava (ENMAK) aastani 2020, kus gaasi varustuskindluse suurendamiseks tuleb uurida uute piiriüleste ühenduste võimalusi ning parandada turuletuleku tingimusi.
2. 17.06.2009 allkirjastasid Läänemere riikide peaministrid ja Euroopa Komisjon Baltic Energy Market Interconnection Plan (BEMIP) memorandum. Vastavalt memorandumile nähti ette Eesti ja Soome gaasi ülekandevõrkude ühendamine Balticconnectori nimelise projektiga.
3. Balticconnector on lisatud 14.10.2013 ja 18.11.2015 EU Komisjoni poolt loodud ühishuviprojektide nimekirja.
4. Projekti arendajad allkirjastasid 19.08.2014 The Innovation and Networks Executive Agency (INEA) abirahastuslepingu projekti uuringute kulude 50% ulatuses katmiseks.
5. Eesti ja Soome peaministrid allkirjastasid 24.11.2015 kommünikee, millega nähti ette Balticconnectori valmimine 2019 aasta lõpuks.
6. Eesti ja Soome Regulaatorid Konkurentsiamet ja Energiavirasto on teinud 22.04.2016 Balticconnectori projekti piiriülese kulude jaotuse otsuse. Kulude jaotamise otsus nägi ette, et Soome projektiarendaja kompenseerib Eleringile 5,7 MEUR kulusid vähendamaks mõju Eesti tariifile.
7. 15.07.2016 tegi Euroopa Komisjon otsuse rahastada Balticconnectori projekti CEF Energy 2016-1 taotlusvoorst. Balticconnectori projektile eraldatakse abirahastust 75% ulatuses eeldatavast investeeringukulust, 25% investeeringute mahust kaetakse tariifist.
8. 6.10.2016 kiitis Valitsus heaks ENMAK aastani 2030, mis näeb ette Balticconnectori rajamise.
9. Projekti arendajad Elering AS ja Baltic Connector OY on allkirjastanud 17.10.2016 koostöölepingu.
10. Projekti arendajad allkirjastasid 21.10.2016 The Innovation and Networks Executive Agency (INEA) abirahastuslepingu projekti ehituse kapitalikulude 75% ulatuses katmiseks.

Balticconnectori ja Eesti-Läti ühenduse tugevdamise projektide investeeringukulu on kokku 300 miljonit eurot. Tegemist on väga suure investeeringuga ning ei ole tehtav ainult Eesti ja Soome tänast gaasitarbimist arvestades ja kulu ülekandetariifi määrales. Tulenevalt projektide regionaalsest mõõtmest ja kasust väljapool asukohariike, on mõistlik projekti kulude laiem sotsialiseerimine. Sellest tulenevalt taotlesid projektide eestvedajad, Elering AS ja Baltic Connector Oy, projektidele Euroopa ühendamise rahastust (CEF) kaasfinantseerimist. Tulenevalt projektide prioriteetsusest, staatusest Euroopa Liidu ühishuviprojektide nimekirjas ja üle regiooni ulatuvatest kasudest, taotlesid projektide eestvedajad kaasfinantseerimist maksimaalse võimaliku 75% ulatuses. See on seni kõrgeim Euroopa ühendamise rahastu kaasfinantseerimise osakaal kõigi taotlenud projektide seas.

Investeering Balticconnectori klasteri Eesti osasse ulatub kokku 192 miljoni euroni, millest EL katab 118 miljonit. Kuna suures ulatuses laekuvad Balticconnectori ehituseks vajalikud vahendid EL-ilt, rahastab Eesti gaasitarbija Balticconnectori klasteri ehitust ülekandeteenuse tariifi kaudu vaid 74 miljoni ulatuses.

Eleringi hallatava gaasivõrgu sihttulude kasv tulenebki eelkõige Balticconnectori klasteri objektide lisandumisest reguleeritud varade hulka. See toob kulusid 4,1 miljoni euro ulatuses.

Olemasoleva gaasivõrgu kulud muutuvad valdavas osas üksnes tarbijahinnaindeksi võrra. 2020. aasta muutuvkuludeks on kavandatud 2,3 miljonit, tegevuskuludeks 9,1 miljonit, kulumiks 6,2 miljonit, ärikasumiks 5,7 miljonit eurot. Ülekandeteenuse mahuks on arvestatud eelneva kolme aasta keskmise mahu põhjal 5304 gigavatt-tundi.

Kui ka Balticconnector'i lisandumise tulemusena kallineb gaasi tariif tüüpilise gaasi kütteks kasutava eramaja jaoks ligikaudu kolm protsenti siis see on tühine lisakulu võrreldes sellega, et gaasi hind on tänu gaasiturule ja infrastruktuuri arendamisele pea poole võrra madalam võrreldes turu tegelikult konkurentsile avamise eelneva ajaga.

Balticconnector'i klasteri Eesti osa koosneb järgnevatest objektidest:

- Eesti-Soome merealune torustik;
- Kiili-Paldiski torustik;
- Paldiski kompressor- ja gaasimõõdujaam;
- Kiili gaasi rõhualandusjaam;
- Puiatu kompressorjaam;
- Karksi gaasimõõdujaam;
- Lilli liinikraanisõlm.

Kiili-Paldiski torustiku ehitusel on 2019. aasta mai keskpaiga seisuga tehtud 91 protsenti keevitustöödest, 88 protsenti isoleerimistöödest ja 32 kilomeetrit torust on paigaldatud kaevikusse. Kiili gaasi rõhureguleerijaamas on käsil vundamentide valamine.

Puiatu ja Paldiski kompressorjaamades on ehitusplatside ettevalmistustööd lõpetatud ning alustatud kompressorjaama siseste teenindusteede ning vundamentide ehitamist. Tööprojektide koostamine on lõpusirgel. Rekonstrueeritava Karksi gaasimõõdejaama ja liinikraanisõlme surveproov on edukalt läbitud.

Balticconnector'i meretoru osas on lõpetatud merepõhja ettevalmistused kogu trassi ulatuses. Paldiskis on alustatud ettevalmistustega toru tõmbamiseks maale. Lähiajal algab toru paigaldamine merre.

Olemasoleva gaasivõrgu hooldus ja arendamine

Olemasoleva gaasivõrgu töökindluse tagamisel on seoses Balticconnector'i projektiga prioriteediks Vireši-Tallinna torustiku viimine piisavale töö rõhule, mis tagab täiemahulise ülekandevõimsuse Eesti ja Soome vahel.

Diagnostika tulemusel leitud defektide alusel on välja valitud remondimeetodid ja mahud, et 2019 aasta lõpuks vastaks Vireši-Tallinna torustik piisaval töö rõhul töötamiseks. Et seda tagada, on remondikavasse sisse toodud nii üksikute torude välja vahetamised uutele, väiksemate defektide korral komposiitmuhvide paigaldamine korrodeerunud kohtadele koos toru täieliku üle isoleerimisega ja mittevastavate keevisliidete tugevdamine peale keevitatava terasest remondimuhviga ning samuti terve toru inspekteerimine koos üle isoleerimisega.

Piisava töö rõhu saavutamiseks tuleb 2019. aasta lõpuks Vireši-Tallinn torustikul teostada minimaalselt järgmised tegevused:

- Torude väljavahetamine, mis sisaldab toruvahetuse töid koos kõikide materjalide ja teenustega ning väljalastavat gaasi;

- Maantee all toru väljavahetamine;
- TDW komposiitmuhvide paigaldamine koos toru üleisoleerimisega;
- Terasest keevismuhvide paigaldamised keevisliidetele koos toru üleisoleerimisega.

Kokku renoveeritakse 2019. aastal 1272 meetrit torustikku 99 erineval töökohal alates Eesti-Läti piirist kuni Kiili kraanisõlmeni. Nii TDW kui terasest muhve on võimalik paigalda töötaval torustikul 18-20 bar vähendatud töö rõhul, mis tagab suveperioodil võrgu normaalse toimimise.

Gaasi kadude vähendamiseks on mõttesüsteemide arendamisel seni rakendatud järgmisi meetmeid:

- Piirijaamades mõõtekompleksi uuendamine;
- Vananenud arvestite väljavahetamine;
- Gaasiarvesti mõõtevea korrigeerimise funktsiooni realiseerimine leppekogusemõõturites;
- Tegevused gaasiarvesti mõõtepiirkonna ja tarbimise hulga vastavuse saavutamiseks;
- Hooldus- ja remonttöödel tekkiva gaasikao arvutusmeetodika täpsustamine;
- Gaasijaotusjaamade mõõteliinide regulaatorite tööparameetrite seadistamine võimalikult laialdasele vahemikule, et välistada väikeste gaasivoogude liikumist läbi reservis oleva mõõteliini.

Loetletud meetmetest oli 2018. aasta lõpuks realiseeritud järgmised tegevused:

- Kõigi töös olevate gaasiarvestite (vanemad kui 8 aastat) väljavahetamine;
- Kõigis vahetatud mõttesüsteemides arvesti mõõtevea korrigeerimise funktsiooni tööesse viimine;
- Gaasiarvesti mõõtepiirkonna ja senise tarbimiskoguse vastavuse arvestamine;
- Hooldus- ja remonttöödel tekkiva gaasikao arvutusmeetodika täpsustamine;
- Gaasijaamade tööparameetrite seadistamine – reeglina tähendab kogu jaama seadete muutmist, Scada signaalide muutmist, häiringute/alarmide piiride muutmist;

2019. aasta lõpuks saab renoveeritud Karksi gaasimõõtejaam, mis tähendab, et uuendatud on piirijaamade mõõtekompleksid.

Kraanisõlmedest on kavas ehitada Sudiste liinikraanisõlm olemasoleva Karksi harukraanisõlme kinnistule 3,8 km kaugusele Karksi gaasimõõtejaamast. Uus kraanisõlm on vajalik seoses Karksi gaasimõõtejaama rekonstrueerimisega automaatjaamaks – liinikraanisõlm peab sulgema automaatselt gaasivoo Eesti gaasivõrku kui gaaskromatograaf sulgeb Karksi gaasimõõdujaama ebakvaliteetse gaasi sisenemisel Eestisse, see töötab osana Balticconnector'i süsteemist. Täiendavalt ehitatav kraanisõlm tagab torustiku parema sektsioneerimise ja väiksemad väljalastavad gaasikulud torustiku remonttöödel või võimalike avariide korral.

Õisu liinikraanisõlme (ehitatavale Sudiste liinikraanisõlmele järgnev liinikraanisõlm Vireši-Tallinn torustikul) nähakse ette *bypass*-kraanide välja vahetamine. Selle põhjuseks on kraanide amortiseerumine ja mittesobivus kaugjuhtimisautomaatika paigaldamiseks.

Järgnevatel aastatel teostatavad investeeringud kraanisõlmedesse on seotud järgnevate prioriteetidega:

- Vireši-Tallinna torustiku töökindlus;

- diagnostikate läbiviimise tagamine torustikel;
- kraanide kaugjuhtimise tõhustamine.

Katoodkaitse osas jätkatakse 2017. aasta lõpus alustatud programmiga välja vahetada katoodkaitse jaamad kaugjuhitavate vastu. 2019. aasta kava kohaselt asendatakse 10 jaama. Katoodjaamade üleviimisel kaughaldusele vähenevad kulud kontrollkäikudele ja hooldustöödele, paraneb toru kaitsmine korrosiooni vastu, mis omakorda vähendab võimalike kulutusi toru remonttöödele tulevikus. Katoodjaamade kaugjuhitavaks ehitamise programmi raames on 70 katoodjaama uuendamine jaotatud aastatele 2019-2023.

Gaasijaotusjaamade rekonstrueerimiste töodel on eelarvesse sisse toodud seadmete vahetused, mille ressurss on lõppenud ja mille edasine kasutamine võib põhjustada häiringuid jaama töös. Osades jaamades toimus täielik renoveerimine, osades vahetatakse välja liine, kiirsulgekraane, küttesüsteeme, elektrisüsteeme ja reservtoitegeneraatoreid.

Gaasivõrgus on kavas suurendada reservseadmete mahtu. See on tingitud riskihinnangute suurenemisest, mis tulenevad Balticconnector'i töösse viimisel täiendavate ja olemasolevate seadmete võimalikest riketest. Praegu puudub võimalike riskidega arvestav avariivaru DN500 seadmete asendamiseks avariolukorras. Balticconnector'i käivitamisel lisandub suur kogus nimetatud läbimõõduga seadmeid kompressorjaamades, gaasimõõtejaamades ning ka merealuse torustiku ühendustel.

Regionaalse gaasituru arendamine

2016. aasta 11. mail lepidi regionaalses gaasituru koordineerimisgrupis RGMCG (Regional Gas Market Coordination Group – Balti regiooni gaasivaldkonna ministeeriumeid, regulaatoreid ja infrastruktuuri haldureid ühendav töögrupp) kokku Balti-Soome regionaalse gaasituru ehk ühise sisend-väljund (entryexit) tsooni loomine aastaks 2020. Kokkuleppe deklaratsioon allkirjastati kolme Balti riigi gaasivaldkonna eest vastutava ministri poolt 9. detsembril 2016.

Moodustati järgmised tööühendid:

- Gaasi ülekandeteenuse hinnastamise ja süsteemihaldurite vahelise kompensatsioonimehhanismi rakendamine regioonis (eestvedajaks regulaatorid);
- Ühise virtuaalse kauplemisskeskuse (VTH - virtual trading hub) ja regionaalse gaasibörsi loomine (eestvedajaks süsteemihaldurid);
- Turukorraldus (eestvedajaks süsteemihaldurid) – hõlmab süsteemi operatiivjuhtimist, bilansihaldust jmt;
- Infrastruktuuri (LNG terminalid ja hoidla) hinnastamine ja kulude sotsialiseerimine (eestvedajaks regulaatorid).

2017. aasta lõpuks valmisid regulaatorite töögrupis suunised Balti regiooni ühise sisend-väljund tsooni jaoks ühtse ülekandeteenuse hinnastamise meetoodika loomiseks. Suunised näevad ette kahe-etapilise lähenemise regionaalse tariifimeetoodika osas. Esimeses ehk ülemineku etapis alates aastast 2020 nähakse ette Eesti, Läti ja Soome ühist tariifi-mudelit koos süsteemihaldurite vahelise kompensatsioonimehhanismiga, teises etapis alates aastast 2022 nähakse ette ühist mudelit, mis hõlmab lisaks ka Leedut.

Süsteemihaldurite poolt veetava koondtöörühma poolt valmisid 2017. aasta sügiseks ühised kontseptsioonilised ettepanekud regionaalse virtuaalse kauplemisskeskuse ja koordineeritud bilansipiirkonna mudeli osas

2018. aastal koostati ühised võrgureeglid, milles sisalduvad virtuaalse kauplemisskeskuse ligipääsureeglid ja võrgule ligipääsu reeglid. Eraldi töövoona koostatakse ühised bilansireeglid, mis saavad aluseks regiooni süsteemi planeerimise, juhtimise ja bilansihalduse osas. Kui ühise virtuaalse kauplemisskeskuse loomisel saab oluline roll olema regionaalsel gaasibörsil kui kesksel kauplemissplatvormil, siis süsteemi koordineeritud bilansihalduse teostamine saab vähemalt esimeses faasis toimuma süsteemihaldurite koostööna läbi ühise IT platvormi.

Eesti gaasituru arengu ajalukku jäi kahe olulise verstapostiga 2017. aasta. Esiteks võeti vastu olulised maagaasiseaduse muudatused, et parendada avatud turu toimimist ja ühtlustada reegleid Euroopa gaasiturgudega. Teiseks alustas Eestis esmakordselt teenuste pakkumist gaasibörs ning tekkis läbipaistev gaasi hulgituru hinnareferents.

Maagaasiseaduse olulisemad muudatused olid:

- bilansiperioodi mõiste muutmine harmoniseerides selle ülejäänud Euroopas kasutusel olevabilansipäevaga (7-st 7-ni);
- bilansiarvestuses üleminek mahupõhiselt (m³) energiapõhisele (kWh) arvestusele;
- biometaani ja päritolutunnistuse mõiste ja regulatsiooni lisandumine;
- Gaasituru toimimise võrgueeskirja sätestamine andmevahetuse täpsemaks reguleerimiseks;
- Seati võrguettevõtjale kohustus üle 750 m³ aastatarbimisega mõõtepunktid varustada mõõtesüsteemiga, mis arvestab gaasi temperatuuri ning võimaldab mõõteandmete kauglugemise funktsiooni;
- kaitstud tarbija gaasivarustuse tagamiseks gaasivaru hoidmise reguleerimine kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) nr 994/2010.

Seadusemuudatusest tulenevalt rakendus augustis Gaasituru toimimise võrgueeskiri, mis mh reguleerib gaasituru andmevahetust ja mõõteandmete edastamise kohustust Eleringi poolt 2016. aasta lõpuks valminud gaasi andmelattu

Gaasibörs käivitus Eestis 2017. aasta juulis. Tänu kaudsele võimsuse jaotamise meetodile saab Balti riikide vahel maagaasiga kaubelda sõltumata sellest, millises riigis gaasi müüja või ostja asub. Kõiki Balti riike hõlmavat gaasiturgu haldab seni üksnes Leedus tegutsenud UAB GET Baltic, mis võitis Balti riikide gaasi süsteemihaldurite korraldatud konkursi. Gaasibörs avaldab igale piirkonnale eraldi (kui tehinguid tehti) ja Baltikumi ühise keskmise börsihinna, mis on läbipaistev hinnareferents kõigile turul tegutsejatele. Alates 3. oktoobrist 2017 pakub GET Baltic gaasibörs Eesti pakkumiskiirkonnas ka eelmise-päeva toodet võimaldades bilansihalduritel oma eabilanssi täiendavalt korrigeerida. Kaudse jaotamise (implicit) rakendamise seoses viidi muudatused sisse ka Elering'i metoodikasse „Gaasi ülekandevõimsuste jaotamine ja piiriülelele taristule juurdepääs Eestis“.

2018. aasta oktoobris sõlmisid Soome, Eesti ja Läti gaasi ülekandevõrkude haldajad Gasum, Balticconnector OY, Elering ja Conexus Baltic Grid ühiste kavatsuste protokoll ühtse gaasituru korralduse rakendamiseks kolmes riigis alates 2020. aasta algusest. Kui seni kehtivad gaasi

impordi, transiidi ja tariifide osas riikides erinevad reeglid, siis alates 2020. aastast reeglid ühtlustatakse.

Reeglite ühtlustamisega seoses esitas Elering 15. mail 2019 konkurentsiametile taotluse ülekandeteenuse tariifide muutmiseks. Elering taotleb Soomet, Eestit ja Lätit hõlmava regionaalse gaasiturusisendtasu aastase toote lähtehinnaks 142,77 eurot megavatt-tunni kohta päevas. Sellest arvutatakse kordajate abil teiste toodete hinnad, mida kutsutakse baashindadeks. Aastase toote kordaja on üks; kvartalse toote kordaja 1,1; Kuise toote kordaja on 1,25; päevase toote kordaja 1,5 ja päevasisese toote kordaja 1,7.

Regionaalsed sisendtasud rakenduvad vastavalt Eesti ja Läti regulaatorite koordineeritud arvamusele regionaalsete gaasi sisendpunktide osas Eesti gaasisüsteemis Värskas, Narva ja Izborski punktidele.

Tulenevalt ülekandevõimsuse piisavusest ning turuosaliste protsesside lihtsustamiseks ei plaani Elering (sarnaselt Läti süsteemihaldurile) pakkuda kodumaises väljundpunktis broneerimiseks pikaajalisi võimsustooteid. Sellest tulenevalt taotleb Elering kodumaises väljundpunktis ainult päevast ja päevasisest väljundhinda.

Praegu maksab gaasitarbija võrguteenuse arve kaudu kinni kõik gaasi ülekandevõrgu haldamiseks ja arendamiseks tehtavad kulutused. Ühtse turukorralduse rakendamisel hakkavad ülekandevõrgu kulude katmisel lisaks tarbijatele osalema ka gaasi importijad, kes hakkavad gaasi sisenemisel piirkonda maksma nõndanimetatud sisend tariifi (Entry tariff). Gaasi lõpptarbijad osalevad ülekandesüsteemi kulude katmisel väljund tariifi (Exit tariff) kaudu. Sisend tariif saab plaani järgi kogu piirkonnas olema sama suur, väljund tariif võib riigiti siiski erineda tulenevalt riikide gaasisüsteemide erinevatest kuludest. Siseriikliku väljundpunkti päevase ja päevasisese toote hind on taotluse järgi 3,64 eurot megavatt-tunni kohta. Tariifipiirkonnana on vaadeldud Eesti gaasisüsteemi. See tähendab, et ülekandetasud on arvatud kõigile Eesti sisend-väljund punktidele.

Vastavalt Eesti ja Läti regulaatorite koordineeritud arvamusele regionaalsete gaasi sisendtasude osas vaatleb Elering Eesti, Soome ja Läti gaasisüsteeme ühe süsteemina. Elering ei prognoosi Eesti, Soome ja Läti regioonis süsteemidevahelist võrgukasutust. Sellele vaatamata on põhjendatud süsteemidevaheliste sisend- ja väljundhindade kehtestamine, juhuks kui sellist võrgukasutust peaks ette tulema. Elering teeb ettepaneku kasutada süsteemidevaheliste sisendhindadena ja väljundhindadena siseriikliku võrgukasutuse sisendhindasid. See lihtsustab piiriüleste sisend-väljundpunktide tasuloogikat turuosaliste jaoks.

Võimsusega kaalutud kauguse põhise lähtehinnameetodiga arvatud lähtehinnad, kui ülekandetasud Balticconnectoril ja Karksis puuduvad, on nii Värskas kui riigisisises väljundpunktis 2,19 eurot megavatt-tunni kohta päevas.

Ühise turukorralduse eesmärk on suurendada gaasiturus läbipaistvust ja konkurentsi gaasimüüjate vahel, kellel pole mitmes riigis tegutsemiseks vaja tunda ja järgida igas riigis kehtivaid erinevaid reegleid ja turukorraldust. Kui näiteks praegu tuleb gaasi transiidi korral sõlmida vastavad kokkulepped iga riigi süsteemihalduriga, kelle süsteemi transporditav gaas läbib, siis ühtse turukorralduse rakendamisel liigub gaas sama turupiirkonna sees üle riigipiiride ilma täiendavate kulude ja bürokraatiata. See tähendab, et turuosalistel on vaba ja võrdne

ligipääs kolme riigi gaasiinfrastruktuurile. Näiteks saavad Eesti ja Soome turuosalised täiendavate ülekandekuludeta kasutada Incukalnsi maagaasihoidlat Lätis, mis võimaldab gaasi hoiustamist soodsate turutingimuste korral ning kasutamist gaasi hinna tõustes. Viimane vähendab gaasi hinna suurt kõikumist.

Samuti muutub gaasi ülekandetasude struktuur. Praegu maksab gaasitarbija võrguteenuse arve kaudu kinni kõik gaasi ülekandevõrgu haldamiseks ja arendamiseks tehtavad kulutused. Ühtse turukorralduse rakendamisel hakkavad ülekandevõrgu kulude katmisel lisaks tarbijatele osalema ka gaasi importijad, kes hakkavad gaasi sisenemisel piirkonda maksma nõndanimetatud sisendtariifi (Entry tariff). Gaasi lõpptarbijad osalevad ülekandesüsteemi kulude katmisel väljundtariifi (Exit tariff) kaudu. Sisendtariif saab plaani järgi kogu piirkonnas olema sama suur, väljundtariif võib riigiti siiski erineda tulenevalt riikide gaasisüsteemide erinevatest kuludest.

Lõpliku leppe ühtse gaasituru käivitamiseks sõlmisid osapooled 2019. aasta veebruaris. Tegemist on esimese juhtumiga Euroopas, kus kolme riigi gaasiturud ühendatakse üheks turuks kokku riigipiiride üleselt. Sõlmitud kokkuleppega fikseeritakse ka süsteemihaldurite vaheline kompensatsioonimehhanism gaasi transiidiga seotud kulude ning sisendtariifidena laekuvate tulude jaotamiseks.

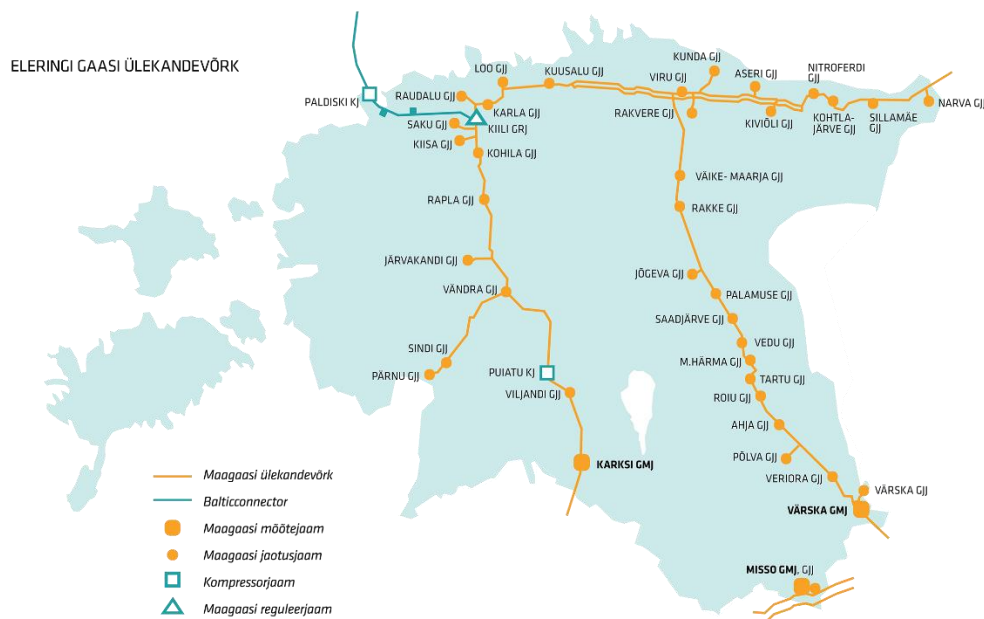
Kohaldatavas lähtehinnaametodis kasutatavad ülekandesüsteemi tehnilised näitajad

Alates 2020 on süsteemihalduri Elering AS omanduses ja opereerimisel Eesti ülekandevõrk, mis sisaldab 970,3 km torustikke (sealhulgas 39 km merealust torustikku ja 43 km transiitorustid), 36 gaasijaotusjaama (GJJ), 4 gaasimõõtejaama (GMJ) ja 2 kompressorjaama (vt joonis 1).

Täpsemad ülekandetorustiku andmed on toodud tabelis 1.

Tabel 1. Ülekandetorustiku andmed

Nr	Gaasitorustik	Ehitusaasta	Pikkus	Läbimõõt (DN)	Töörõhk (MOP)
			km	mm	bar
1	Vireši - Tallinn	1991/92	202,4	700	54
2	Vändra - Pärnu	2005/06	50,2	250	54
3	Tallinn - Kohtla-Järve I	1951/53	97,5	200	30
4	Tallinn - Kohtla-Järve II	1962/68	149,1	500	30
5	Kohtla-Järve - Narva	1955	45,1	350/400	30
6	Tartu - Rakvere	1979	133,2	500	50
7	Izborsk - Tartu	1975	85,7	500	50
8	Pskov - Riia	1972	21,3	700	51
9	Izborsk - Incukalns	1984	21,3	700	49
10	Kiili Paldiski (Balticconnector)	2019	46,5	700	54
11	Balticconnectori merealune osa	2019	39,0	500	80
12	Harutorustikud	1951/2013	79,0	-	28/54
Kokku:			970,3		

Joonis 1. Eesti gaasi ülekandevõrk

Eesti ülekandesüsteemi tehniline läbilaskevõime ja eeldatav lepinguline läbilaskevõime on toodud tabelis 2. Eeldatav lepinguline läbilaskevõime iseloomustab võimsust, mida saab anda võrgukasutajatele tavapärasel rõhkudel.

Tabel 2. Võimsused sisend- ja väljundpunktides

Sisend- ja/või väljundpunkt	Piiripunkt / ühenduspunkt	Gaasi liikumise suund	Tehniline läbilaskevõime (GWh/päevas)	Eeldatav lepinguline läbilaskevõime (GWh/päevas)
Karksi	Ühenduspunkt	LV <-> EE	105,0	105,0
Värskä	Piiripunkt	RU -> EE	42,0	36,0
Narva	Piiripunkt	RU -> EE	31,5	0,0
Paldiski	Ühenduspunkt	FIN <-> EE	81,2	81,2
Misso Izborsk	Piiripunkt	RU <-> EE	210,0	210,0
Korneti	Ühenduspunkt	EE <-> LV	178,5	178,5

Gaasivoog Värskä piiripunktis on Eestisse sisenev. Balticconnectoriga gaasivoog pole veel välja kujunenud. See võib olla nii Soomest Eestisse või Lätisse (Eestit läbiv) kui ka vastupidine. Seega gaasivoog Karksi ühenduspunktis on kahe-suunaline. Narva piiripunkt on kasutusel vaid eriolukorras varustuskindluse tagamiseks.

Prognoositav Eestisse tarbimiseks sisenev gaasikogus on 5,3 TWh aastas. Eestit läbivate gaasivoogude (Izborsk-Misso-Korneti ja vastupidi ning Paldiski-Karksi ja vastupidi) prognoosimine, peale ühise Eesti, Läti ja Soome turupiirkonna (FinEstLat) rakendamisel alates 2020.a, pole oluline, sest see on piirkonna osa, millele kaubanduslikku ülekandetasu ei rakendata.

Tabel 3 kirjeldab lähtehinna meetodis kasutatavat gaasivoo stsenaariumit. Tabel 4 kirjeldab lähtehinna meetodi arvutustes kasutatavaid eeldatavaid lepingulisi võimsusi.

Tabel 3. Gaasivoo stsenaarium

	Unit - TWh/year	Regional Flow Scenario	
		"Regional Transit"	
EE	BC	5	7
	Narva	0	
	Värskas	5,3	
	EE Domestic	 	5,3
	Misso	13,4	0
	Korneti	0	13,4
	Karksi	7	5
	Balance		0

Tabel 4. Eeldatav lepinguline võimsus sisend- ja väljundpunktides

Nimetus		Võimsused, MWh/päev
Sisend punktid	Narva	Pole aktiivses kasutuses
	Misso	Pole ühenduses muu ülekandevõrguga
	A. Paldiski	0
	B. Värskas	14 491
	C. Karksi	0
Väljundpunktid	1. Paldiski	0
	2. Värskas	0
	3. Karksi	0
	4. Riigisisene väljundpunkt	14 491

Kasutatav lähtehinnameetod

TAR artikkel 6 lõige 1 sätestab, et lähtehinnameetodi kehtestab riiklik reguleeriv asutus oma otsusega peale lõplikku konsulteerimist.

Eesti, Läti ja Soome on otsustanud ühise gaasituru (FinEstLat) loomise. Esimese etapina alates 01.01.2020 viiakse ellu FinEstLat ühine turupiirkond.

Sel eesmärgil viisid Balti riikide ja Soome regulaatorid läbi rahvusvahelise hanke, et tellida uurimistöö pealkirjaga „Tariff model for the natural gas entry-exit system for the common Baltic-Finnish market“. Hanke võitjaks ja uurimistöö läbivijaks oli Baringa Partners LLP (Ühendkuningriik).

Uurimistöö esimeses faasis võrreldi postmark, võimsusega kaalutud kauguse (CWD) ja maatriks lähtehinnameetodeid. Kõige paremaid tulemusi tarbijatele annab **postmark lähtehinna meetod**. Baringa Partners LLP leidis uurimistöös, et postmark lähtehinnameetodi sotsiaalne heaolu regioonis on 39 mln € suurem võimsusega kaalutud kauguse (CWD) lähtehinnameetodist ja 296 mln € suurem maatriks lähtehinnameetodist.

Lähtehinnad ja nende kujunemise alused

Eestis rakendatakse alates 2020 võimsuspõhiseid sisend- ja väljundhindu. Reguleeritavaid ülekandeteenusega mitteseotud tulusid Elering ei prognoosi.

Tabelis 4 on toodud sihttulu ning sisend- ja väljundhindade arvutus.

Tabel 4. Sisend- ja väljundhindade kujunemine

Näitaja	Ühik	Taotlus
Sihttulu kokku (Rs)	tuh €	23 226,61
Siseriiklik nõudlus	GWh/päev aastas	14,49
Sisendhinna (väljundhinna) esialgne osakaal	%	50%
Esialgne sisendhind	€/MWh/päev aastas	801,40
Esialgne väljundhind	€/MWh/päev aastas	801,40
Kohandatud sisendhind (regionaalne)	€/MWh/päev aastas	142,77
Kohandatud sisendtulu (arvestades baashinna kordajatega)	tuh €	1 957,88
Kohandatud väljundtulu (maha arvestatud süsteemidevaheline otsene muutuvkulu ja broneerimistasud)	tuh €	19 311,08
Kohandatud väljundhind	€/MWh/päev aastas	1 332,60

Siseriiklik nõudlus 14,49 GWh/päev aastas on arvatud 2020. aastaks viimase kolme aasta (2016-2018) keskmise tarbimisnõudluse alusel $(5476+5219+5216)/366 = 14,49$.

Soome, Eesti ja Läti regulaatorid on jõudnud ühisele järeldusele, et konkurentsivõimeline siseneva gaasi lähtehind on võrdlusuuringu kohane Euroopa Liidu riikide (väljaarvatud Balti riigid ja Soome) keskmine aastase võimsustoote sisendhind, mida on korrigeeritud statistilise ebatäpsusega (liidetud standardviga).

Järelduse põhjendused on alljärgnevad:

- sisendlähtehind töötati välja nii, et võtta arvesse laiemat eesmärki ühineda Euroopa Liidu gaasi ühisturuga;
- annab tarnijatele hinnasignaali, mis tagab konkurentsikeskonna kokkusobivuse ka pärast isoleeritud turu seisundi lõppemist;
- võimaldab kaubandussuhteid mandri Euroopa turuga *via forward swaps*;
- madal sisendlähtehind motiveerib kolmandaid isikutuid osalema FinEstLat gaasiturul.

Euroopa Liidu keskmine aastase võimsustoote sisendhind on 128,44 €/MWh/päev aastas ja selle keskmise arvutuse standardviga on 14,33 €/MWh/päev aastas – seega kokku 142,77 €/MWh/päev aastas.

Kulude jaotuse hindamise tulemused:

- kõik ülekanaliteenuse tulud saadakse võimsuspõhistest tasudest (piiripunktide sisendhind ja väljundpunktide väljundhind koos broneerimistasudega), mis kajastavad üksnes eeldatavat lepingulist võimsust;
- Soome, Eesti ja Läti ühtse turupiirkonna rakendamisel kaovad ära süsteemidevahelise võrgukasutuse tulud (v.a süsteemidevahelise võrgukasutuse muutuvkulu = kompressorjaamade otsene muutuvkulu), mistõttu puudub kavandatud lähtehinna meetodi puhul süsteemisise ja süsteemidevahelise võrgukasutuse ristsubsideerimine.

Kuna kasutatud postmark lähtehinna meetod erineb TAR artiklis 8 kirjeldatud võimsusega kaalutud kauguse põhisest (CWD) lähtehinna meetodist, siis artikkel 26 lõige 1 punkt a) alampunkt vi) kohaselt tuleb esitada lõplikul konsultatsioonil kõnealuste meetodite võrdlus.

CWD lähtehinnametoodikas lähtuti lihtsustatud mudelist, et Eestil on FinEstLat turupiirkonnas üks sisend A (Värska) ja üks riigisisene väljundpunkt (1), mille asukoht määratakse võimsusega kaalutult (TAR artikkel 3 lõige 10). Tabelis 5 on toodud sellise mudeli alusel arvestatud CWD lähtehindade kujunemine.

Tabel 5. Postmark ja CWD lähtehindade võrdlus.

Jrk nr	Näitaja	Ühik	Väärtus
<u>Lähteandmed</u>			
1	Sisend A lepinguline võimsus (CAP_{EnA})	MWh/päev	14 491,20
2	Väljund 1 lepinguline võimsus (CAP_{Ex1})	MWh/päev	14 491,20
3	Sihttulu (ilma süsteemidevahelise muutuvkuluta ja broneerimistuluta)	tuh € / aastas	21 268,96
4	Sisendtulude osakaal kogutulust	%	50%
<u>Kaalutud keskmine kaugus</u>			
5	AD_{EnA}	km	278,00

6	AD_{Ex1}	km	278,00
<u>Kulukaal</u>			
7	$W_{c,EnA}$	-	1,00
8	$W_{c,Ex1}$	-	1,00
<u>Sisend-väljund tulujaotus</u>			
9	Võimsuspõhine sihttulu	€	58 111,92
10	Sisendpunktide tulu ($R_{\Sigma En}$)	€	29 055,96
11	Väljundpunktide tulu ($R_{\Sigma Ex}$)	€	29 055,96
<u>Ülekandeteenuste tuluosa</u>			
12	R_{EnA}	€	29 055,96
13	R_{Ex1}	€	29 055,96
<u>Lähtehinnad (CWD)</u>			
14	T_{EnA}	€/MWh	2,01
15	T_{Ex1}	€/MWh	2,01
<u>Postmark ja CWD lähtehindade võrdlus</u>			
16	Postmark sisendhind + väljundhind	€/MWh	4,01
17	CWD sisendhind + väljundhind	€/MWh	4,01
18	Postmark ülekandehinna erinevus CWD-st	%	0,0%

Tabelist 5 nähtub, et postmark ja CWD lähtehinnameetodid teenivad sama suure regulaatori poolt aktsepteeritud sihttulu.

Erinevatele lõppkasutajatele on postmark lähtehinnameetodi puhul tagatud võrdsed sisend-väljundhinnad. CWD lähtehinnameetodi puhul ühed tarbijad maksavad rohkem ja teised vähem sõltuvalt tarbija asukohast gaasisüsteemis.

Otseseid kulusid arvestades pidas Konkurentsiamet postmark ja CWD lähtehinnameetodeid võrdväärsteks, kuid Baringa Partners LLP uurimistöö kohaselt on postmark lähtehinnameetodi sotsiaalne kasu 39 miljonit € aastas. Sotsiaalne kasu tuleneb asjaolust, et kõige soodsamalt pakutav gaas pääseb alati turule.

TAR artikli 30 lõike 1 punkti b alapunktides i, iv ja v sätestatud teave

Kohandatud ülekandeteenuste tulu on 21,27 mln € aastas, millele lisanduvad süsteemidevahelise võrgukasutuse muutuvkulude kompensatsioon 1,82 mln € ja prognoositud võimsuste broneerimistulud 0,14 mln €.

Suhtarvud:

- võimsuse-kauba tulujaotus, mis tähendab tulujaotust võimsuspõhiste ülekandetasude tulu ja kaubapõhiste ülekandetasude tulu järgi, on 100% võimsuspõhiste ülekandetasude tulu. Ainult võimsuspõhiste ülekandetasude kasutamine on arusaadavam ja lihtsam võrgukasutajatele, mistõttu pidas Konkurentsiamet sellist lähenemist põhjendatuks;

- sisendi-väljundi tulujaotus, mis tähendab tulujaotust sisendpunktide võimsuspõhiste ülekandetasude tulu ja väljundpunktide võimsuspõhiste ülekandetasude tulu järgi. Sisendtulu osakaal on 9% (kohandatud sisendtulu 1 957,88 tuh € jagatis ülekandeteenuse tulu summaga 1957,88+19311,08 = 21268,96 tuh €, vt tabel 4) ja väljundtulu osakaal on 91% (kohandatud väljundtulu 19311,08 tuh € jagatis ülekandeteenuse tulu summaga 1957,88+19311,08 = 21268,96 tuh €);
- süsteemisene/süsteemidevaheline tulujaotus, mis tähendab tulujaotust süsteemisiseses võrgukasutuses nii sisend- kui ka väljundpunktides saadava tulu järgi ja süsteemidevahelises võrgukasutuses nii sisend- kui ka väljundpunktides saadava tulu järgi, arvatuna vastavalt artiklile 5. Süsteemisene tulu on kohandatud ülekandeteenuste tulu 21268,96 tuh € koos võimsuste broneerimise tuluga 136,57 tuh € - seega kokku 21405,53 tuh € ja süsteemidevaheline tulu on 1821,08 tuh €, siis süsteemisene/süsteemidevaheline tulujaotus on 92% / 8%.

TAR artikli 30 lõikes 2 sätestatud teave

Süsteemihaldur rakendab alates 2020.a kehtestada võimsuspõhised sisendhinna 142,77 €/MWh/päev aastas ja väljundhinna ekvivalent 1332,60 €/MWh/päev aastas – seega summaarne võimsuspõhine ülekandehind on 1475,37 €/MWh/päev aastas.

Kehtiva ülekandeteenuse hinnaga võrreldav hind on $1475,37/366 = 4,031$ €/MWh.

Ülekandeteenuste tasu kujundamise meetodika („Gaasi ülekandevõrgu võrguteenuste hindade arvutamise meetodika“) on avaldatud Konkurentsiameti veebis.

Soodustused, kordajad ja hooajategurid

Kordajad ja hooajategurid on TAR vastavad tegurid, mille abil arvutatakse lähtehinna alusel aastast erineva kestusega standardvõimsustoote baashinnad.

Süsteemihaldurid on kokku leppinud, et Soomes, Eestis ja Lätis rakendatakse samu kordajad, mis on toodud tabelis 6.

Tabel 6. Baashinna arvutamise kordajad

Toode	Kordaja
Aastane	1
Kvartaalne	1,1
Kuine	1,25
Päevane	1,5
Päevisisene	1,7

Kordajad on välja töötatud selliselt, et need annaksid võimalikult õiglase ja tasakaalustatud kulude jaotuse erinevate võrgukasutajate vahel, st. ühtlase tarbimisprofiiliga ning ebahütlase tarbimisprofiiliga võrgukasutajate vahel. Kordajate eesmärgiks on anda kulupõhiseid signaale motiveerides ühtlast tarbimist ning võimsuse pikaajalist broneerimist, mis vastab täpsemalt

ülekandevõrgu tegelikele kuludele. Kordajad omavad mõju süsteemihaldurite poolsele gaasisüsteemi operatiivplaneerimisele. Kordajad täidavad rolli ka süsteemihaldurite jaoks paremini prognoositava operatiivkeskkonna tekkimiseks, mis on eriti vajalik ühtse gaasituru piirkonna käivitamisel.

Hooajategurite kasutamist süsteemihaldurid ette ei näe (hooajateguri väärtus on 1).

Ülekandetasude rakendamise erisus 2020. aastal

TAR art 3(23) kehtestab tasuperioodi - ajavahemik, mille jooksul kohaldatakse teatavat lähtehinnataset ning mille miinimumkestus on üks aasta ja maksimumkestus reguleerimisperioodi pikkus.

FinEstLat turupiirkonna süsteemihaldurid on otsustanud hinnakujundusel üleminna kalendriaastalt (jaanuar – detsember) gaasiaastale (oktoober – september). TAR artikkel 12 lõige 2 punkt (b) võimaldab kehtestada ühekordselt baashinnad tasuperioodi algusest kuni 30. septembrini.

See ei muuda gaasi ülekandesüsteemi hindade meetodikas toodud sihttulu ja lähtehindade arvutamist, mis toimub kalendriaasta (majandusaasta) alusel.